

Drahomír Jančík – Barbora Štolleová (ed.):
Pivo, zbraně i tvarůžky.
Podnikatelé meziválečného Československa
ve víru konjunktury a krizí.
Praha: Maxdorf, 2014, 368 s.

Na pultech českých knihkupectví se v závěru roku 2014 objevila zajímavá publikace, která vnesla svěží vítr do zkoumání osobností českého/československého podnikání. Celá koncepce dila se poněkud vymyká dosavadnímu přístupu ke zkoumání československých podnikatelů. Výrazně překročila rámec encyklopedického pojetí a jejím výsledkem je devatenáct zajímavých a mnohdy vyčerpávajícím způsobem zpracovaných profesních i osobnostních profilů z velké části založených na studiu primárních pramenů, přičemž se autoři vedle zvolené osobnosti též věnovali hospodářským a často i politickým souvislostem.

Čtenáře na první pohled zajisté zaujme šťastně zvolený název, ve kterém se snoubí tradiční výrobky pivo a zbraně s moravskou specialitou. Je zřejmé, že se jedná jen o vybrané komodity československé meziválečné provenience, ale takové, s nimiž se podařilo dosáhnout světového uplatnění. Podtitul celé práce také vystihuje peripetie meziválečného hospodářství, které představovaly zásadní rámec podnikání. Kladně hodnotit můžeme i kvalitní knihařské zpracování, což s ohledem na použitý papír dokládá hmotnost knihy.

Na přípravě publikace se podílel široký autorský kolektiv pod vedením Drahomíra Jančíka a Barbory Štolleové z Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK. Před editory stál náročný úkol vedení početného autorského kolektivu čítajícího sedmáct osob. Široký autorský kolektiv v tomto případě přispěl k vytvoření hodnotného díla: mezi autory se sešli na jedné straně renomovaní pražští hospodářští historikové spojení s Ústavem hospodářských a sociálních dějin, ale též řada mladých badatelů, kteří tak dostali prostor k prezentování svých výzkumů. Volba spojit v autorském kolektivu ostřílené matadory a studenty či nedávne absolventy se ukázala jako šťastná.

Oba editoři se chopili úvodní, přehledové studie *Podnikání jako výzva*, která poskytuje

fundované a přehledně zpracovaný hospodářský kontext meziválečného československého vývoje, a stejně tak se zhostili stručného závěrečného shrnutí. Je zřejmé, že každý podnikatelský osud je jedinečný a neopakovatelný, nicméně je možné sledovat určité podobné rysy, modely a vzájemné inspirace. Právě na základě těchto znaků editoři rozčlenili knihu do pěti oddílů.

První oddíl s názvem *Mezi tradicí a inovací* zkoumá osudy českých podnikatelů, kteří si již renomé vybudovali před první světovou válkou a meziválečné období pro ně představovalo další výzvu, s níž se rozličnými způsoby vyrovnávali. Ivan Jakubec sleduje osudy průkopníků českého automobilového průmyslu Laurina a Klementa, jejichž podnik po fúzi s plzeňskou Škodou ztratil samostatnost. Tradiční české strojírenské odvětví – výroba zemědělských strojů je zastoupena podnikem Rudolfa Bächera z Roudnice nad Labem, jehož vývoj zpracovala zkušená autorská dvojice Jiří Šouša a Jiří Novotný. Zbrojní výroba, na kterou odkazuje i název knihy, je zastoupena podnikatelem Františkem Janečkem, který však zbrojní výrobu, v níž dosáhl velkých úspěchů, postupně nahrazoval civilní produkcí a zanechal část svého jména ve světoznámé značce motocyklů JAWA. Kvalitně zpracovaný příspěvek je z pera Daniela Povolného. Též na další kapitole prvního oddílu zpracovanou Petrem Sedláčkem odkazuje název knihy. Její náplní je cesta „po stopách výrobců olomouckých tvarůžků“. Ačkoli každému nemusí tento obor podnikání „vonět“, tak je nezbytné zdůraznit, že potravinářský průmysl představuje další tradiční české průmyslové odvětví a i v dnešní době podnětnou inspiraci. Závěrečnou kapitolou prvního oddílu, věnovanou elektrotechnikovi, vynálezci i konstruktérovi Josefu Sousedikovi, připravila Marcela Efmertová.

Druhý oddíl *Tváří v tvář fenoménu jménem Baťa* by mohl evokovat tematické zaměření na zlínskou podnikatelskou rodinu Baťů, která se pro široké vrstvy stala symbolem úspěchu českého podnikání ve světovém formátu. Autorský kolektiv však zvolil jinou cestu. Zajisté si byl vědom, že o podnikatelských aktivitách rodiny Baťů je k dispozici bohatá literatura a jedná se o téma již několikrát zpracované. Zaměřili se proto na podnikatele, kteří se podnikatelskou

strategií prosazovanou ve Zlíně inspirovali, přejímali obdobné modely řízení, obchodní politiku, přípravu a motivaci zaměstnanců apod. Prvním z těchto podnikatelů představených publikací je Friedrich Leopold Popper, chrudimský výrobce obuvi označovaný jako „Malý Baťa“, jehož podnikatelské osudy sledoval Miloš Hořejš. Baťa byl vnímán jako symbol již v meziválečném období; přezdívkami, které obsahovaly jméno Baťa, byli označováni také další podnikatelé i z jiných odvětví. Označení „Baťa v růžích“ si vysloužil blatenský pěstitel růží Jan Böhм, kterého podle jeho slov toto přízvisko spíše těšilo. Další dvě kapitoly tohoto oddílu se věnují dvěma podnikatelům v oděvnictví, kteří se stali „zakladateli“ československé konfekční výroby, Arnoštu Rolnému (autorka Ludmila Cvrčková Porkertová) a Janu Neherovi (autorka Alena Buršíková).

Tři příspěvky třetího oddílu *V gravitačním poli kultury a umění* sledují podnikatelské aktivity v oblasti, kde se snoubí kultura a průmyslová výroba. Vývoj nábytkářské firmy „Gerstel“ na základě roztříštěných, střípkovitých zdrojů zpracoval Eduard Kubů. Dalšímu tradičnímu odvětví české průmyslové výroby se věnuje Drahomír Jančík. Sklářství patřilo k významným hospodářským odvětvím. Kapitola *Tvrdý byznys s průzračnou křehkostí* mapuje osudy podnikatelské rodiny Rücklů, spojené v širším povědomí se sklárnou v Nižboru. Barvitě je zachycen význam politických kontaktů a jejich vliv na podnikatelské prostředí. Kapitola Jiřího Šouši *Podnikatel a kráska*, věnovaná osudům Ferdinanda Bloch-Bauera a jeho manželce Adéle, poněkud vybočuje z celkové koncepce publikace, když sleduje vrcholového manažera a jeho manželku ve spojení s dobovou uměleckou scénou. Je však zářným dokladem životního stylu a kulturních aktivit podnikatelů.

Předposlední oddíl *V osidlech bank a dluhů* se ve třech kapitolách věnuje zkoumání osudů podnikatelů, kteří se ocitli na pokraji insolvence, dvěma z nich, výrobci stavebních hmot Rudolfu Bartovi (autor Tomáš Gecko) a majiteli choceňské tkalcovny Josefu Jehličkovi (autor Jiří Novotný), se podařilo před krachem zachránit, třetí, nakladatel František Borový, bohužel své věhlasné nakladatelství neuchránil. Jak přesvědčivě

zachytila Barbora Štolleová, František Borový byl spíše literární nadšeneц, lidumil a vlasteneц než podnikatel. Vydání literárního díla v kvalitním provedení pro něho znamenalo více než dosažení obchodního úspěchu. I takové osobnosti, ačkoli obvykle nekončí mezi úspěšnými podnikateli a nejsou vyzdvihováni jako následovníhodné vzory, přispívají k rozvoji podnikání a mnohdy zanechají hlubší stopu než jejich úspěšní současníci.

Meziválečné období však není spojeno pouze s podnikatelskými osobnostmi budujícími své podniky, které samy zakládaly, případně ve druhé či třetí generaci převzaly po předcích. Jak dokládá poslední oddíl *Moderní management*, je to doba nástupu ředitelských osobností, které mnohdy nejsou s podnikem spojeny osobními či rodinnými vazbami a vedoucí funkce je pro ně „běžným“ zaměstnáním. Typickými představiteli tohoto vrcholového průmyslového managementu první republiky jsou ředitelé strojírenských gigantů ČKD Jiří Hejda (kapitola o něm napsal Jaroslav Jelínek) a Škody Karel Loevenstein (autor kapitoly s jeho profilem je Radek Diestler). Dále jsou v tomto oddíle sledovány osudy tvůrce obchodní strategie Smíchovského pivovaru, která vedla k jeho prosazení mezi pivovarskou elitou, Karla Dimmera mladšího (autor Martin Minařík), Františka Malinského, lékaře, výrobce cukrovinek a pochutin a tvůrce škrobárenského koncernu „Amylon“ (autor Jiří Novotný), a pražského velkouzenáře Emanuela Macešky (autorka Marcela Starcová). Bohatý seznam pramenů a literatury jen podtrhuje kvalitu celé publikace.

Zachycené podnikatelské osudy představují širokou škálu podnikatelů, podnikatelských strategií a filosofí. Zřetelně ukazují, že neexistuje jeden správný vzor, který by měl být následován a byl by zárukou úspěchu. Vedle sebelepších podnikatelských záměrů, vizí a schopnosti odhadnout vývoj trhu nelze zapomínat ani na neovlivnitelné „štěstí“, které se promítalo v různých podobách, a často ani na vlivné podporovatele a přímluvce.

Mezi devatenácti zpracovanými podnikatelskými osudy jsou zastoupeni čeští podnikatelé, případně zástupci německožidovských podnikatelských vrstev, kteří se postupně přikláněli

k Čechům. Bohužel chybí zastoupení podnikatelů hlásících se k německé národnosti. S ohledem na zaměření na období meziválečného Československa zůstali mimo zorné pole i podnikatelé ze Slovenska, příp. i Podkarpatské Rusi. Alespoň na příkladu by bylo zajímavé sledovat, jak Československo vytvářelo podmínky pro etablování slovenských podnikatelských vrstev. Z geografického hlediska jsou zastoupeni převážně podnikatelé z Prahy, což je s ohledem na její status coby politické a ekonomické metropole logicky odůvodnitelné.

O výběru podnikatelů zařazených do publikace by bylo možné vést dlouhé diskuse, sami editoři si tyto otázky kladli. Pravděpodobně byli ve výběru omezeni spektrem dostupných pramenů i zaměřením celého autorského kolektivu. Je však nutné ocenit, že mezi „vybranými“ jsou zastoupeny jak známé osobnosti, často v povědomí širšího okruhu čtenářů zapsané spíše jen jako jména, tak i osobnosti, jejichž jména již zapadla. Zvláště zpracování osudů těchto nepříliš známých podnikatelů bylo pro autory náročným badatelským úkolem a zaslouží si ocenění. Vesměs se jedná o osobnosti spojené s průmyslovou výrobou, s ohledem na strukturu hospodářství meziválečného Československa je to opodstatněné, ale pro přípravu dalšího svazku by bylo vhodné doporučit, aby byli vzati v potaz ve větší míře podnikatelé i z jiných hospodářských sektorů. Zvláště obchod a služby by s ohledem na současnou ekonomickou strukturu mohly přinést nejednu inspiraci.

Vydání recenzované publikace finančně zaštitila Nadace T-SOFT ETERNITY. Z odborného hlediska je možné konstatovat, že krok nadace směřoval správným směrem a cíl přispět k obohacení hospodářské historie, ale též přinést inspiraci pro dnešní podnikatelské následovníky se vydařil. Na závěr je tedy nutné popřát, aby si kniha našla cestu k široké čtenářské obci. Ačkoli nelze autorskému kolektivu upřít snahu volit přístupné a čtivé zpracování, pro širší okruh odborně nezavěšených čtenářů se na mnoha místech bude jednat o náročnější čtení, které by však mohlo podnítit zájem o další studium hospodářské minulosti. Současně si též dovoluji vyslovit přání, aby Nadace T-SOFT ETERNITY vnímala tuto knihu jako první „svazek“

systematického zpracování aktivit a činnosti československých podnikatelů a nalezla prostředky i ochotu další zkoumání dále podporovat.

Jan Štemberk

**Břetislav Tureček: *Labyrintem Íránu*.
Praha: Knižní klub, 2013, 278 s.**

Každý, kdo by se chtěl nechat uvést čtivou a srozumitelnou formou do mnohdy kontroverzní a nepřehledné problematiky soudobého Íránu, neudělá chybu, pokud sáhne po poslední knize Břetislava Turečka s názvem *Labyrintem Íránu*. Írán se stal po islámské revoluci (1979) páriou mezinárodní politiky. Jakýmsi otloukánkem Západu, zpochybnujícím západní mocenskou i ideologickou hegemonii, jehož mnohé aktivity budí podezření, obavy a vášně. Na druhou stranu jde o zemi, o které máme na Západě i kvůli více či méně latentnímu vzájemnému konfliktu zkrleslé a stereotypní představy. Právě ty Tureček ve své knize uvádí na pravou míru, když íránský režim i společnost vykresluje jako daleko komplexnější, složitější, vnitřně rozpornější, mnohovrstevnatější, nesourodější a pestřejší, než si často zjednodušeně představujeme. V základech Turečkovy práce stojí reportážní východisko, které má vliv i na způsob strukturování jeho knižních textů. To Tureček při skládání pestré mozaiky blízkovýchodních společností úspěšně použil již pro svůj bestseller *Světla a stíny islámu* (2009) a *Nesvatá válka o Svatou zemi* (2012).

Vnitřní nejednotu režimu rozděleného do mnoha vzájemně soupeřících skupin Tureček rozsáhle demonstruje na jedné z jeho klíčových opor, již je složitý, leč fascinující vesmír šíitského duchovenstva. Jeho centrem je Komm, o kterém se proto někdy mluví jako o druhém hlavním městě. Čítá kolem tří set tisíc lidí zastávajících nejružnější pozice v rozsáhlé hierarchii. Někteří duchovní nosí bílé turbany, vyhrazené pro kohokoliv z nich, jiní (tzv. sajjedové) pak turbany černé, určené exkluzivně potomkům šíitských imámů, a tedy nositelům Prorokovy krve. Daleko důležitější je však hierarchie založená na „akademické“ kariéře. Na nejnižším stupínku